

L82
VUX

Skolöverstyrelsens

E 3812
Kommentarmaterial
Svenska som
främmande språk
ej hemlän

L82
VUX

● ● ● ●
KOMMENTARMATERIAL

SÖ:s
publikation
Läroplaner
1983:8

SÖ

*Svenska som
främmande språk*

Liber Utbildningsförlaget
162 89 STOCKHOLM

Upplysningar och beställningsadress:
Liber distribution
Order Utbildning
162 89 STOCKHOLM
Tfn 08-739 91 00

SÖ

L₈₂
VUX

Läroplan för kommunal vuxenutbildning

Läroplan för kommunal vuxenutbildning, Lvux 82, består av två delar, en allmän del och ett kommentarmaterial som ansluter till denna.

Svenska som främmande språk är ett av kommentarmaterialen som syftar till att ge idéer och vara ett inlägg i diskussionerna vid bl a kursplanering och utarbetande av lokala arbetsplaner.

Ateljé Tina Johansson

Redaktör Carola Stuart

**Teknisk
produktion** Barbro Ogden

Tekniska data *Sättning* Century Schoolbook 11/13
Tryckmetod Offset
Papper 100 g Munkens allround
Bindning Klammerhäftad

Presslagd Juni 1983

© Skolöverstyrelsen och Liber Utbildningsförlaget

ISBN 91-40-70993-0

Schmidts Boktryckeri AB, Helsingborg 1983

Liber Utbildningsförlaget
162 89 STOCKHOLM

Upplysningar och beställningsadress:
Liber distribution
Order Utbildning
162 89 STOCKHOLM
Tfn 08-739 91 00

SÖ

L₈₂
VUX

Läroplan för kommunal vuxenutbildning

Läroplan för kommunal vuxenutbildning, Lvux 82, består av två delar, en allmän del och ett kommentarmaterial som ansluter till denna.

Svenska som främmande språk är ett av kommentarmaterialen som syftar till att ge idéer och vara ett inlägg i diskussionerna vid bl a kursplanering och utarbetande av lokala arbetsplaner.

Ateljé Tina Johansson

Redaktör Carola Stuart

**Teknisk
produktion** Barbro Ogdén

Tekniska data *Sättning* Century Schoolbook 11/13
Tryckmetod Offset
Papper 100 g Munkens allround
Bindning Klammerhäftad

Presslagd Juni 1983

© Skolöverstyrelsen och Liber Utbildningsförlaget

ISBN 91-40-70993-0

Schmidts Boktryckeri AB, Helsingborg 1983

Sö

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

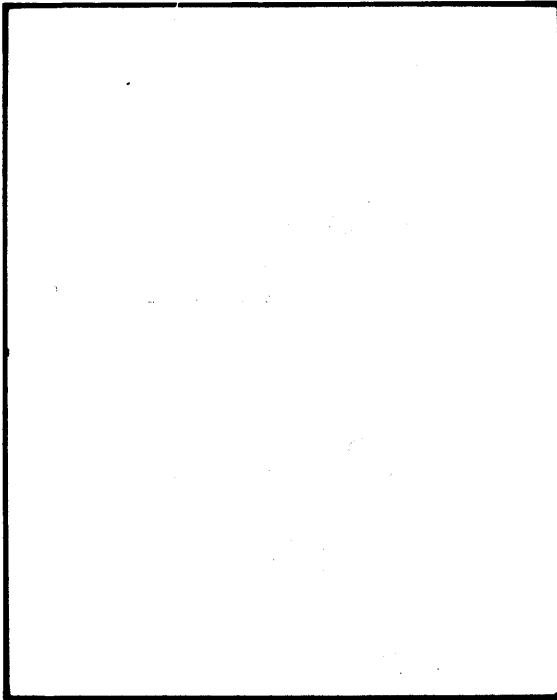

14000

000288618

Kommentarmaterial

*L*₈₂
LUX

Svenska som främmande språk

Liber Utbildningsförlaget Stockholm

Innehåll

Förord	5
Svenska som främmande språk	6
En jämförelse mellan kursplanerna i svenska som främmande språk och svenska	7
Mål	7
Huvudmoment	9
Fördjupning	13
Antagning och kursuppläggning	14
Test	15
Samarbete med andra utbildningsanordnare	15
Kursuppläggning	15
Heterogena grupper	16
Forskning och utveckling inom svenska som främmande språk	16
Förslag till litteratur för lärare i svenska som främmande språk	19
Svenska språket och dess struktur	19
Invandrarspråk	23
Invandrapolitik och invandrarens situation	23
Bibliografier och samlingar av litteratur	25
Tidskrifter	26
Läromedelsförteckningar	26

Förord

Läroplanen för komvux består av en allmän del och kommentarmaterial. Den allmänna delen innehåller mål och riktlinjer för verksamheten samt tim- och kursplaner. Syftet med kommentarmaterialen är att

- belysa aktuella frågor och problem både av övergripande karaktär och i anslutning till enskilda ämnen
- diskutera alternativa metoder att lösa olika problem och arbeta i den riktning som målen för komvux anger.

Kommentarmaterialen innehåller alltså *inga föreskrifter*. Avsikten är att de skall ge idéer och vara ett inlägg i diskussionerna vid bl a kursplanering och utarbetande av lokala arbetsplaner.

Kommentarmaterialen fastställs av SÖ. Enligt anvisningarna skall de kompletteras och aktualiseras fortlöpande. De skall omfatta såväl yrkesinriktade som allmänna ämnen.

Föreliggande kommentarmaterial ger synpunkter på undervisningen i svenska som främmande språk (sfs). Bl a diskuteras skillnader mellan undervisningen i sfs och svenska vad gäller innehåll och metod, problem kring antagningen av deltagare till sfs-kursen samt kursuppläggning. Kommentarmaterialet innehåller också en kortfattad sammanställning över aktuell forskning och information om litteratur som kan vara till nytta för lärarna.

Stockholm i juni 1983

Skolöverstyrelsen

Svenska som främmande språk

Flertalet vuxna invandrare har ett annat språk än svenska som modersmål. Det är mot denna bakgrund som svenska som främmande språk tillkommit som ämne inom komvux. Under den tid som undervisning i svenska för invandrare bedrivits i Sverige har benämningen på denna verksamhet växlat. Först talade man om svenska för utlänningar, vilket senare ändrades till svenska för invandrare eller invandrar-svenska. Från mitten av 1970-talet började benämningen svenska som främmande språk få allt mer gehör. Under de senaste åren har emellertid många hävdade att man bör tala om undervisning i svenska som andra språk. Bakgrunden till detta är att man i internationell lingvistisk och pedagogisk forskning vanligen skiljer mellan främmandespråksinläring och andraspråksinläring. Med främmandespråksinläring avses sådan undervisning som t ex svenska skolor och bildningsförbund anordnar i engelska, tyska och franska. Denna språkinläring bedrivs i allmänhet av kulturella skäl. Andraspråksinläring däremot syftar till att ge de språkliga minoriteterna i ett land sådana kunskaper i majoritetens språk att de inte till följd av språkliga hinder får sämre möjligheter än majoritetsbefolkningen att leva och verka i samhället.

Med denna indelningsgrund borde alltså invandrarnas svenskinläring kallas svenska som andra språk. På grund av att begreppet svenska som främmande språk för närvarande är väl etablerat har emellertid komvux infört ämnet under denna benämning, även om den på sikt kan komma att ändras. Svenska som främmande språk förkortas fortsättningsvis sfs, medan det vanliga svenskämnet kallas modersmålssvenska eller bara svenska.

En jämförelse mellan kursplanerna i svenska som främmande språk och svenska

I det följande jämförs kursplanerna i sfs och svenska i syfte att belysa skillnader och likheter mellan ämnena vad gäller såväl mål som huvudmoment. I anslutning till dessa jämförelser kommenteras sedan konsekvenserna för undervisningen i sfs särskilt.

Mål

Målsättningen i sfs är enligt kursplanen att "kursdeltagarna skall få sådana språkliga färdigheter och kunskaper att de kan leva och verka i det svenska samhället på så lika villkor som möjligt jämfört med medborgare som har svenska som förstaspråk. Målet för ämnet blir därmed ytterst detsamma som för ämnet svenska". Ämnesinnehållet är till väsentliga delar gemensamt med modersmålssvenskans men kursplanen i sfs betonar att "stora olikheter finns i stoffurvalet och utformningen även vad gäller sådana huvudmoment som är gemensamma för de båda ämnena". Undervisningsmetoderna blir alltså olika i de båda svenskämnena. De uppvisar emellertid betydelsefulla gemensamma drag i förhållande till främmandespråksundervisning i t ex engelska, tyska och franska.

I modersmålssvenska och sfs finns vid sidan av undervisningens styrda språkinläring teoretiskt obegränsade möjligheter till s k naturlig språkinläring, dvs inläring utanför undervisningslokalen. Existerande möjligheter är ju emellertid inte detsamma som utnyttjade möjligheter. Många sociala, psykologiska och individuella faktorer begränsar sålunda väsentligt den naturliga inläringen av majoritetsspråket för medlemmar av språkliga minoritetsgrupper. Trots denna begränsning måste kursdeltagarnas möjligheter till naturlig språkinläring få metodiska konsekvenser i sfs-undervisningen. Deltagarnas språkliga kon-

takter i tal och skrift med det omgivande majoritetssamhället måste beaktas och i viss mån samordnas med den styrda språkinläringen. Denna kan därmed få en helt annan verklighetsanknytning än vad som är fallet i främmandespråksundervisning.

Båda svenskplanerna betonar vikten av att undervisningen skall utgå från kursdeltagarnas språk och erfarenheter men sfs-planens formulering att undervisningen "skall anpassas till kursdeltagarnas språkliga och kulturella bakgrund och till deras individuella erfarenheter" innebär en skärpning ifråga om krav på individualisering och hänsyn till kursdeltagarnas tidigare språkkunskaper. I synnerhet blir detta tydligt genom följande anvisning: "Undervisningen bör i största möjliga utsträckning omfatta jämförelser mellan kursdeltagarnas hemspråk och svenska för att ta tillvara och stärka deras kunskaper i båda språken."

I båda svenskplanerna betonas ämnets betydelse för kursdeltagarnas personlighetsutveckling. I sfs-planen accentueras detta genom inriktningen på att kursdeltagarna skall få sådan självkänsla "att de vill och vågar använda svenska språket i tal och skrift". Samhällsaspekten på svenskinläringen är viktig i båda kursplanerna men i och med att det svenska samhället är mindre känt för invandrardeltagarna betonas den mer i sfs-planen där det heter att undervisningen "skall fördjupa kursdeltagarnas kunskaper om svenskt samhälls- och kulturliv och bidra till förståelsen för människors olika livsvillkor och livsmönster". I svenskplanen framhålls mera specifika delar av kulturlivet, nämligen att undervisningen skall stimulera kursdeltagarnas intresse för teater, film och andra kulturaktiviteter.

Kraven på deltagarnas egen aktiva språkproduktion är inte så långtgående i sfs som i modersmålssvenska. Ett gemensamt mål för båda ämnena är att kursdeltagarna skall utveckla sin språkförmåga så att de kan påverka sin situation och det omgivande samhället. Däremot kan man i sfs inte kräva samma nyansering av språket och anpassning till mottagaren som i modersmålsundervisningen.

Huvudmoment

Uttal och muntlig språkfärdighet (sfs) – Tala och lyssna (svenska)

Den muntliga språkfärdigheten är säkerligen den färdighet som har störst betydelse för individens personlighet och självkänsla. Den som har tillit till den egna muntliga språkfärdigheten kan och vågar använda sitt språk i kontakt med andra människor, något som är avgörande för initiativ och aktivitet på nästan alla plan. Det påverkar givetvis invandrarnas relationer till majoritetsbefolkningen. Även om många svenskar förvisso behöver större tolerans mot sk brytning och mot inkorrekta och avvikande inslag i invandrarens talspråk är det mycket viktigt för dem som har svenska som sitt andraspråk att de inte hämmas i sina muntliga kontakter med svenskar på grund av betydande brister i sitt uttal och sin muntliga språkfärdighet.

Huvudmomentet Uttal och muntlig språkfärdighet har en central roll i sfs-ämnet och omfattar dels så gott som alla komponenter i det motsvarande momentet Tala och lyssna i svenskplanen, dels krav på uttalsundervisning.

Deltagare med svenska som modersmål behöver knappast någon uttalsundervisning, möjligen korrigerig av sådana dialektalt, socialt och individuellt betingade uttal som kan förorsaka uppenbara missförstånd. Däremot behöver de invandrare som vid vuxen ålder lär sig ett nytt språk en omfattande och återkommande uttalsundervisning.

I uttalsundervisning är det förhållandevis lätt att nå fram till ett gott uttal av enskilda ljud och enskilda ord. Men ett korrekt och idiomatiskt uttal av enskilda ljud och ord i förning med osvenska satsintonationsmönster är svårt och tröttsamt att lyssna på. Övning av satsintonation är därför ett utomordentligt viktigt inslag i sfs-undervisningen.

I sfs-planen framhålls det väsentliga i att kursdeltagarna kan uppfatta talad svenska i olika talsituationer. Förutom att det i sig är angeläget att deltagarna har en mycket god hörförståelse bidrar det också verksamt till att de själva får ett gott svenskt uttal.

Som studiematerial i uttalsundervisningen kan delar av läromedel för den mer grundläggande sfs-undervisningen användas¹. För avlyssningsövningar kan det vara lämpligt att använda tv-, video- och radioprogram, inspelade texter till läromedel, skolradioprogram för mellan- och högstadiet m m. Deltagarna måste också få möjligheter att själva uttrycka sig om olika ämnen och i olika situationer. Metoder för detta kan vara diskussioner kring aktuella problem utifrån texter, radioprogram, bilder, egna erfarenheter och värderingar. Enskilda deltagare kan också få som uppgift att göra muntliga sammanfattningar och referat. I samband med övningarna bör läraren korrigera eventuella uttalsfel. I första hand gäller det sådana fel som gör deltagaren svår att förstå men i vissa fall kan det också vara motiverat att påpeka "skönhetsfel".

Läsning (sfs och svenska)

Vad gäller innehållet företer momentet Läsning i de båda svenskplanerna inga egentliga skillnader. Förslagen om textkategorier är nästan identiska. Vid val av texter i sfs måste dock särskild hänsyn tas till deltagarnas språkliga nivå. De texter som väljs bör tjäna till att befästa ordförrådet, öka den språkliga observansen och ge kunskaper om svenska kulturella och samhällsliga företeelser. Detta gäller inte minst skönlitteraturen, som är viktig även i sfs-ämnet, trots att den enligt kursplanen kan ges en mer dominerande ställning i svenska. Läsning av texter och textbehandling kommer alltså att utgöra ett väsentligt inslag i undervisningen till vilket övriga huvudmoment kan knytas.

Något basläromedel särskilt avsett för sfs-kursen finns inte för närvarande. En möjlig lösning är att använda något av läromedlen avsedda för svenska etapp 1. Man bör dock vara medveten om att det inte till alla delar motsvarar kraven på sfs-kursen. Vissa delar måste ersättas av annat material. Det är t ex fallet vad gäller momenten Skriftlig språkfärdighet och Svenska språkets struktur.

Ett sätt att anpassa undervisningen efter kursdeltagarnas behov och intressen kan vara att tillsammans med deltagar-

¹ Se litteraturförteckningen under uttal

na planera undervisningen med utgångspunkt från något tema. Temastudier ger också goda möjligheter att integrera sfs-ämnets olika moment. Inom ramen för ett tema kan material av olika slag användas såsom skönlitteratur, facklitteratur, tidningsartiklar, broschyrer, annonser etc. Texterna kan kompletteras med radio- och tv-program, bandinspelningar och intervjuer.

Skriftlig språkfärdighet (sfs)– Skrivning (svenska)

Skillnaden i rubrikformulering för skrivmomentet kan tolkas så att betoningen på att kursdeltagarna skall förvärva en grundläggande språkfärdighet är mera markant i sfs medan man inom svenskan kan starta skrivundervisningen på en säkrare färdighetsnivå.

Vad gäller skrivning är huvudmomenten annars utformade på ett mycket likartat sätt i båda kursplanerna. Skillnaden består i att svenskplanen talar om att ”skriva i överensstämmelse med vedertagna normer för språkriktighet, stavning” osv, medan sfs-planen däremot som mål uppställer att kursdeltagarna skall ”använda det svenska skriftspråket med så hög grad av riktighet som möjligt ifråga om stavning samt grammatiska, semantiska och stilistiska uttrycksmedel”. Det senare fäster uppmärksamheten vid det ytterst angelägna i att kursdeltagarna ständigt måste försöka utöka sitt ordförråd och lära känna inte bara lexikaliska betydelser utan även de stilnyanser som både ord och grammatiska strukturer har. Kursdeltagarna skall ”vänja sig vid att använda det skrivna språket som medel för tänkande och minne, som uttryck för egna känslor och som ett hjälpmedel i studierna”.

Svenska språkets struktur (sfs) – Språklig orientering och litteraturkunskap (svenska)

De olika momentrubrikerna ger ett begrepp om den skillnad som föreligger mellan ämnena inom området språkbeskrivning. I sfs-ämnets huvudmoment Svenska språkets struktur gäller det att få en säker kunskap om hur olika semantiska kategorier uttrycks: ”förhållandet mellan form och funktion i det svenska språket” och ”hur ord och uttryck svarar mot vad man vill säga”. Förutom den generella strukturkunskap som täcks av dessa formuleringar framhålls speciellt ”språkets

struktur ifråga om ordböjning, ordföljd, ordbildning och ordförråd”.

Den språkliga orienteringen är i stort sett gemensam för båda svenskämnena och består i kunskap om elementär fonetisk och grammatisk terminologi och kännedom om centrala språksociologiska och stilistiska faktorer.

Sfs-ämnet saknar i sin kursplan några av inlagen i svenskämnets moment Språklig orientering och litteraturkunskap, nämligen grannspråken danska och norska och den språkhistoriska momentdelen ”språkliga lån och språkets utveckling”.

Det litteraturhistoriska inslaget i svenskplanen finns i något krympt skick i sfs-planens moment Läsning.

Bred kännedom om det svenska språkets struktur (grammatik) är en förutsättning för såväl muntlig som skriftlig språkfärdighet. Undervisningen i grammatik får emellertid inte bara bli en undervisning om regler som åtföljs av mekanisk övning i övningsböcker. Deltagarna måste också ges möjlighet att i naturliga sammanhang, i tal och skrift, tillämpa de inlärdade reglerna. Grammatiska problem bör därför anknytas till övriga moment i undervisningen. I samband med läsningen av olika slags texter bör också de språkliga strukturer som är utmärkande för texten tas upp, exempelvis passivum i myndighetstexter. I samband med deltagarnas egen produktion, skriftlig och muntlig, bör läraren självklart observera felaktigheter, korrigera och förklara.

Erfarenhetsmässigt utgör exempelvis regler för ordföljd och användning av olika tempus stora problem för invandrare. Att göra deltagarna medvetna om skillnader och likheter mellan svenskan och det egna språket i dessa och andra avseenden är till god hjälp vid inläringen. Även om läraren inte själv kan ha kunskaper om alla olika invandrarspråk är det ändå till hjälp att lära deltagarna att själva göra jämförelser mellan svenskan och det egna språket.

Massmedier och bild (sfs och svenska)

Momentet Massmedier och bild är i allt väsentligt lika i de

båda svenskämnen. Liksom ifråga om litteraturläsningen skall massmedier och bilder i sfs vara ett underlag för ökade kunskaper om förhållanden och livsvillkor för olika människor i Sverige.

Samhälls- och kulturorientering (sfs)

Sfs-planen har ett moment som är utan motsvarighet i svenskämnet, nämligen Samhälls- och kulturorientering. Den realiaundervisning som normalt finns i främmandespråksundervisning får här sin motsvarighet i ett moment som avser att fästa uppmärksamheten på det viktiga i att "texter och annat studiematerial anknyter till svenskt vardagsliv och kursdeltagarnas närsamhälle". Därigenom kan sfs-undervisningen bidra till ökad orientering om det svenska samhället och svensk kultur samtidigt som den ger förbättrade språkkunskaper och färdigheter, inte minst ifråga om sven-skans ordförråd.

I kursplanen för modersmålssvenskan sägs i den övergripande inledningen till huvudmomenten att "lästa texter liksom bilder, film, radio- och tv-program bör utgöra naturliga underlag för muntlig och skriftlig framställning och för diskussioner. Texter liksom bandat tal bör också kunna användas för språkliga iakttagelser". Dessa allmänna metodiska anvisningar får alltså en betydligt större räckvidd i sfs med hänsyn till att texterna där förhoppningsvis medför en såväl innehållsligt som språkligt betydelsefull kunskapsökning vid sidan av att utgöra underlag för färdighetsträning.

Fördjupning

Enligt Lvux 82 skall ungefär en tredjedel av kurs tiden bestå av en fördjupningsdel som skall fördelas över hela kursperioden. Inom fördjupningsdelen skall deltagarna kunna välja ämnen och arbetsuppgifter efter behov och intressen. Uppgifternas omfattning kan variera beroende på ämne och individ, men får inte bli alltför betungande för kursdeltagarna.

Syftet med fördjupningsdelen är dels att deltagarna skall få tillfälle att arbeta mera självständigt, dels att deltagarna

skall tillämpa, förbättra och fördjupa sådana färdigheter som de skaffat sig under grunddelen. Fördjupningsuppgifterna kan därför anknyta till de olika huvudmomenten.

Kursdeltagarna väljer fördjupningsuppgifter och arbetsformer i samråd med läraren. Lärarens roll i detta sammanhang kan vara att se till att deltagarna varierar valet av fördjupningsuppgifter och försöka anpassa svårighetsgraden till deltagarnas förmåga. Läraren bör också ge råd och hjälp vid materialanskaffning och uppmuntra och hjälpa deltagarna under arbetets gång. Vidare är det lärarens uppgift att försöka variera redovisningsformerna. Redovisning kan göras i grupp eller enskilt inför hela klassen, i tvärgrupp, enbart för läraren, skriftligt eller muntligt eller på band. Redovisningarnas omfång bör dock begränsas.

Det är viktigt att fördjupningsdelen inte används till "repetition" när en kursdeltagare varit frånvarande och kommit efter i kursen. Sådan repetition skall kursdeltagaren få möjlighet till inom ramen för stödundervisningen.

Antagning och kursuppläggning

Med tanke på målet för sfs-kursen och kurstidens längd, högst 215 timmar, så måste vissa förkunskaper i svenska krävas av de invandrare som antas till kursen. Det är svårt att ange krav på tidigare utbildning i form av antal studietimmar i svenska för invandrare. Som jämförelse kan dock nämnas att många invandrare som genomgår AMU:s¹ svenskundervisning för invandrare, 600 timmar, på grund av språksvårigheter har svårt att tillgodogöra sig en efterkommande yrkesutbildning.

¹ AMU Arbetsmarknadsutbildning

Test

Utgångspunkten för en bedömning av om en invandrare skall antas till sfs-kursen måste vara att klarlägga om invandraren har möjligheter att tillgodogöra sig kursen och kan nå målet för denna. Som en del i en sådan bedömning kan test vara nödvändigt. För närvarande finns det emellertid inget centralt test för just detta ändamål. I den mån sådana test konstrueras lokalt är det viktigt att de mäter olika delar av språkkunskaper, dvs ordförråd, grammatik, hör- och läsförståelse och egen produktion i tal och skrift. Det bör dock påpekas att man inte får överskatta ett tests prognosvärde. En blivande kursdeltagares möjligheter att klara sfs-kursen beror också på bl a hemspråk, tidigare studier och studievana, tid i Sverige och inte minst motivation.

Samarbete med andra utbildningsanordnare

I samband med en bedömning av en invandrarens förutsättningar att följa sfs-kursen måste det också finnas möjlighet till viss studierådgivning. Resultatet av bedömningen kan vara att deltagaren bör hänvisas till annan utbildning, t ex svenska etapp 2, eller — om invandraren för tillfället har otillräckliga svenskkunskaper för komvux-studier — till annan utbildningsanordnare på orten, exempelvis studieförbund. Invandraren bör få hjälp med att ta kontakt med lämplig utbildningsanordnare, helst med namngiven person och inte bara hänvisas någonstans muntligen. Detta förutsätter en nära kontakt mellan komvux och andra utbildningsanordnare i kommunen.

Kursuppläggnig

Hur kursen i sfs skall organiseras för att målen skall kunna uppnås beror bl a på vilken typ av invandrare som dominerar i kommunen. Rent allmänt kan sägas att sfs-kursen skall bidra till invandrarnas möjligheter att utan språkliga hinder klara övriga ämnen och därför bör kursdeltagarna ha lärt sig

så mycket svenska som möjligt före de andra ämnena. Beröende på om deltagarna vill läsa sfs på heltid eller halvtid kan kursen läggas upp på en, två eller tre terminer. Om kursdeltagare redan från början vill läsa på heltid kan sfs kombineras med en yrkeskurs eller matematik som språkligt sett ofta visat sig vara det lättaste ämnet.

I större kommuner finns det många invandrare som kommer till komvux för att förbereda sina vidare studier. De behöver förbättra sina färdigheter och kunskaper i svenska och ofta också skaffa sig kunskaper i engelska. För dessa kan "invandrarpreparandkurser" vara en modell. Studierna planeras för tre terminer och omfattar sfs, matematik, engelska och eventuellt samhällskunskap. Antalet lektioner i sfs är störst den första terminen och minskar successivt, medan fallet är det motsatta i engelska.

Heterogena grupper

Trots diagnostisering före kursstart och oavsett kursuppläggning blir sfs-grupperna ofta heterogena. Det finns så många faktorer där invandrarkursdeltagare kan skilja sig åt. De kan komma från olika länder och därmed ha hemspråk som är mer eller mindre olika det svenska språket. Vi har för närvarande ca 140 olika hemspråk representerade i landet. Kursdeltagarna skiljer sig vidare åt vad gäller tid i Sverige, kontakt med svenskar, studievana, baskunskaper, inställning till studier, skola och lärare, färdigheter i svenska, förväntningar på kursen i sfs m m. Detta är något man måste ta hänsyn till vid kursplaneringen. En inskolningsperiod där lärare och elever lär känna varandra och varandras förutsättningar och förväntningar är därför betydelsefull.

Forskning och utveckling inom svenska som främmande språk

Forskningen i svenska språket hade av tradition en övervägande språkhistorisk inriktning långt in på 1960-talet. Det

har lett till att framför allt ortnamn och dialekter är jämförelsevis välutforskade ämnesområden medan t ex grammatiska, stilistiska och semantiska beskrivningar av modernt svenskt talspråk och skriftspråk är förvånansvärt få. Under det senaste decenniet har forskningen i modern svenska fått ett markant uppsving bl a till följd av den stora invandringen till Sverige och svenskundervisningen för invandrare. Invandrarundervisningen ställde krav på en helt annan typ av språkbeskrivning än det hade funnits behov av i skolans modersmålsundervisning. De berättigade önskemål som lärarna i svenska som främmande språk har framfört om att få centrala grammatiska kategorier i svenska språket tillfredsställande beskrivna i relation till motsvarande förhållanden i andra språk har inspirerat många viktiga och intressanta undersökningar inom svensk språkforskning. Det gäller dels uppsatser kring enstaka problem, dels några större samordnade projekt med direkt inriktning på uppbyggandet av en ämnesteor i svenska som främmande språk. Uppsatserna återfinns till stor del i skrifter, utgivna i samband med periodiskt återkommande språkvetenskapliga konferenser, exempelvis *Förhandlingar vid sammankomst för att dryfta frågor rörande svenskans beskrivning* och *Papers from the... th Scandinavian Conference of Linguistics*.

Den explosivt ökande publiceringen av uppsatser i bl a språksociologi och språkpedagogik med särskild hänsyn till tvåspråkighet är förstas också i hög grad ett resultat av immigrationen och kan exemplifieras med *Papers from the... th Nordic Conference on Bilingualism*. Mer omfattande kontrastiva studier har främst bedrivits inom projekt vid institutionerna för lingvistik vid universiteten i Stockholm, Lund och Göteborg. I Stockholm har Björn Hammarberg och Åke Viberg i projektet *Svenska som målspråk* gjort en rad viktiga studier över bl a ordföljds- och pronominaliseringsföreteelser i svenskan och kontrastiv lexikologi.

Från projektet *Optimering av svenskt uttal* (projektledare Eva Gårding) och dess fortsättning *Invandrarna i kommunikationssamhället: Att förstå och bli förstådd* (projektledare Robert Bannert och Kenneth Hyltenstam) finns för sfs-lärare mycket givande resultatredovisningar, främst i skriftserien *Praktisk Lingvistik* – flera nummer i serien är försedda med

kassettband med invandraruttal. I anslutning till projekten har ett s k brytningsarkiv inrättats vid Institutionen för fonetik i Lund. I Göteborg har SPRINS-projektet *Språkutvecklingen hos invandrabarn i Sverige* (projektledare Gunnar Tingbjörn) främst studerat invandrarelever i ungdomsskolan men många av de inom SPRINS publicerade skrifterna har ett innehåll som är relevant även för lärare för vuxna invandrare. Intresserade lärare bör för fullständiga bibliografier och närmare information kontakta de nämnda projekten vid universitetens lingvistikinstitutioner.

Så gott som alla forskare i de ovannämnda projekten har, i första hand inom universitetens ämnesteoritiska lärarutbildning, kontinuerligt haft nära kontakt med sfs-lärare och med invandrarundervisning. Deras publikationer och artiklar bär vanligen en tydlig prägel av denna direktkontakt och ofta är de skrivna med det uppenbara syftet att forskningsresultaten skall kunna tillämpas inom sfs-ämnet. I två böcker, båda utgivna av Kenneth Hyltenstam, *Svenska i invandrarperspektiv* och *Språkmöte*, har uppsatsförfattarna direkt skrivit med sfs-lärare och andra språklärare som tilltänkt läsekrets.

Sfs-undervisningen har inte bara påverkat den språkteoretiska forskningen. Det är också påtagligt att sfs-lärares och sfs-forskares intresse och engagemang för olika aspekter på språkinlärning har börjat få inflytande även på den språkpedagogiska och ämnesmetodiska diskussionen i moderna främmande språk. Språkpedagogiska undersökningar av intresse för förståelsen av all språkinlärning har på senare år gjorts av bl a Kenneth Hyltenstam och Peter af Trampe.

Ytterligare ett projekt bör nämnas i detta sammanhang, nämligen det s k tröskelnivå-projektet. Det ingår i Europaråds-projektet *Modern Languages Program*. Under skolöverstyrelsens ledning har en projektgrupp utvecklat en tröskelnivåbeskrivning för en funktionell och begreppsmässigt inriktad svenskundervisning för vuxna invandrare. Syftet är att ge dem en kommunikativ kompetens på svenska utifrån en analys av deras faktiska språk- och kommunikationsbehov under den första tiden i det nya landet.

Relationerna mellan olika typer av faktorer med inflytande på språkinlärning (påverkan från förstaspråket och från andraspråket, generella inlärningsstrategier, gemensamheter och olikheter mellan vuxnas och barns språkinlärning, språksociala, språkpsykologiska och didaktiska betingelser m m) kommer säkert att tilldra sig stor uppmärksamhet under 1980-talet både från forskare och aktiva invandrarlärare. Ett nära samarbete och en fortlöpande konstruktiv diskussion mellan de båda kategorierna är nödvändiga förutsättningar för att de många stora svårigheterna med undervisning i svenska som främmande språk skall kunna bemästras på ett allt bättre och säkrare sätt av lärare och elever.

Förslag till litteratur för lärare i svenska som främmande språk

Nedan följer förslag till litteratur för lärare i svenska som främmande språk. Litteraturen är vald framför allt med tanke på vad lärare som inte har så lång erfarenhet av ämnet kan ha praktisk nytta av.

Svenska språket och dess struktur

Hammarberg m fl	<i>Svenska som främmande språk – en läraryt</i>
Sveriges Radios förlag 1975

En beskrivning av svenskans struktur. Innehålls- och metodfrågor diskuteras. Bl a behandlas svenskans fonetiska uppbyggnad och uttalsundervisningen utförligt. |
| Hyltenstam, red | <i>Svenska i invandrarperspektiv. Kontrastiv analys och språktypologi</i>
Liber Läromedel 1979 |

Hyltenstam, red *Språkmöte. Svenska som främmande språk, hemspråk, tolkning*
Liber Läromedel 1981

Artiklar av språkforskare om olika språkliga företeelser i svenskan, om alfabetisering, hemspråksundervisning m m. I Svenska i invandrarperspektiv finns en översiktlig jämförelse mellan grammatiska kategorier i svenska och 19 andra språk.

Projektet svenska som målspråk – forskningsrapporter

Hammarberg–Viberg *Felanalys och språktypologi, 1977*

Platshållartvånget, ett syntaktiskt problem i svenska för invandrare, 1979

Anaforiska processer i svenskan i invandrarperspektiv — några utgångspunkter, 1976

Reported Speech in Swedish and Ten Immigrant Languages, 1976

Strömkvist

En orientering om NP, kasus och prepositioner i ryska, 1980

Viberg

Tre semantiska fält i svenskan och några andra språk, 1980

En typologisk undersökning av perceptionsverben som ett semantiskt fält, 1980

Åslund

Araber skriver svenska — arabisk syntax och syntaxfel i svenskan

Rapporterna kan rekvireras från institutionen för lingvistik vid Stockholms universitet, 106 91 STOCKHOLM

Skolöverstyrelsen

Tröskelnivå. Förslag till innehåll och metod i den grundläggande utbildningen i svenska för vuxna invandrare, 1981

Utgår från en funktionell syn på språkundervisningen. Innehåller bl a en grammatikdel och ett avsnitt om metodiska principer och förslag till tillämpning. Rekvideras från TRYCK-KONTAKT, Knivstagatan 12, 753 23 UPPSALA

Tröskelnivå i svenska för vuxna invandrare, förslag till praktisk tillämpning, 1982. Rekvideras från SÖ, byrå V 2, 106 42 STOCKHOLM

Utvärdering av försöksverksamhet med tröskelnivå i svenska som främmande språk inom kommunal vuxenutbildning och grundutbildning för vuxna, 1982. Rekvideras från SÖ, byrå V 2, 106 42 STOCKHOLM

Utvärdering av försöksverksamheten med svenska som främmande språk inom kommunal vuxenutbildning, 1981/82. Rekvideras från SÖ, byrå V 2, 106 42 STOCKHOLM

Grammatikböcker

Holm-Nylund

Deskriptiv svensk grammatik
Skriptor 1976:6

Elementär grammatik i svenska som främmande språk.

Lindberg

Beskrivande svensk grammatik
Almqvist & Wiksell 1980:2

En utförlig beskrivning av nutida svenskt språk. Traditionella och nyare beskrivningsprinciper kombineras.

Skolöverstyrelsens *Serie G, Studier i kontrastiv grammatik*

Skriptor 1973–1976

Tio häften som tar upp svårigheter i svensk grammatik för olika språkgrupper nämligen finsk-, fransk-, italiensk-, japansk-, portugisisk-, rysk-, serbokroatisk-, spansk-, tjeckisk-, slovakisk- och ungersktalande.

Ordbildning

Liljestrand

Så bildas orden

Studentlitteratur 1978

Teleman

Om svenska ord

Liber Läromedel 1970

Beskriver svenskans ordbildning och ordböjning.

Uttal

Higelin

Svenskt uttal

Sveriges Radios förlag 1972

Lärobok i svenskt uttal med tonvikten lagd på de enskilda språkljuden. Lämplig för inläring av förhållandet stavning/uttal. Innehåller bl a övningar som utgår från olika språkgruppers speciella svårigheter.

Kjellin

Svensk prosodi i praktiken

Studieförlaget 1980

Praktisk handledning i hur man lär ut uttal med tonvikten lagd på prosodin.

Malmberg

Svensk fonetik

Gleerup 1972:4

Grundläggande lärobok i svensk fonetik.

Invandrarspråk

Källström *En kontrastiv beskrivning av finskans uttal och grammatik*
SPRINS-projektet 1982

Beställs från SPRINS, Karl Gustavsgatan 12 B, 411 25 Göteborg. Tel 031-13 27 74

Ruge–Dahl–Johansson *Tre språk, grekiska, serbokroatiska, turkiska*
Sveriges Utbildningsradio AB

En beskrivning av tre språk och tre kulturområden.

Invandrapolitik och invandrarens situation

Ehn–Arnstberg *Det osynliga arvet*
Författarförlaget 1980

Intervjuer med sexton invandrare om deras ursprung och erfarenheter som invandrare i Sverige. Utförlig kommentar av folklivsforskarna Ehn och Arnstberg.

Hamberg–Hammar, red *Invandringen och framtiden*
Liber Förlag 1981

Artiklar av olika personer som i sitt arbete eller sin forskning sysslat med invandring och invandrarfrågor. Tar bl a upp invandrapolitiken, andra generationens invandrare, tvåspråkighet.

- Informationsskrift om svensk invandrarpolitik under senare år*
Broschyr utgiven av arbetsmarknadsdepartementet 1982
- Rekvireras från Arbetsmarknadsdepartementet, 103 33 Stockholm.
- Widgren *Svensk invandrarpolitik*, Liber Läromedel 1982
- Beskriver invandringen och dagens invandrar- och flyktingpolitik. Ansedd som grundläggande handbok i invandrarkunskap.
- Winfridsson *Vi lever i ett invandrarland*. Om invandrare och minoriteter i Sverige
Utbildningsproduktion AB, 1981
- Tar upp olika aspekter på invandring och invandrarens situation. Innehåller många faktauppgifter och är därför lämplig som uppslagsbok.
- Diskrimineringsutredningen*, som har till uppgift att ge en bred belysning av fördomar och diskriminering i fråga om invandrare och etniska minoriteter, har hittills gett ut följande rapporter:
- Att leva med mångfalden*
Liber Förlag 1981
- Etnisk diskriminering och social identitet*
Liber Förlag 1981
- Vittnesmål*. Invandrares syn på diskriminering i Sverige
Liber Förlag 1982
- Om hets mot folkgrupp*. Delbetänkande från diskrimineringsutredningen, SOU 1981:8
Liber Förlag/Allmänna Förlaget 1981

Invandrarna i svenskarnas ögon Egna föreställningar och andras eller Opinionen som syntes – Delrapport från diskrimineringsutredningen, DsA 1982:6
Liber Förlag/Allmänna förlaget 1982

Statens invandrarverk (SIV) ger ut broschyrer och rapporter om frågor som gäller invandrare och minoriteter. Materialet kan rekvireras från SIV, Box 6113, 600 06 Norrköping, tel 011-10 88 00.

För att inte göra listan alltför omfattande har arbeten som behandlar enskilda invandrargrupper inte tagits med. För sådana arbeten, se nedanstående bibliografier.

Bibliografier och samlingar av litteratur

Böök–Cederström &

Eriksson–Fredriksson *Invandrare i Sverige 1965–1974*. En bibliografi. Immigrantinstitutet, Borås 1977. Innehåller 1500 olika titlar.

Ström

Invandrare i Sverige 1975–1978. En bibliografi. Immigrantinstitutet, Borås 1983.

Schwarz

Invandrar- och minoritetsfrågor. Nordisk bibliografi, Stockholm 1976. Innehåller 1238 titlar. Beställs under adress David Schwarz, Fack 12, 121 04 Johanneshov.

Statens Invandrarverk (SIV) har en dokumentsamling om invandrar- och minoritetsfrågor som består av 1500 böcker och ca 3000 andra dokument. Lån av litteratur förmedlas av bibliotek.

Stockholms universitets biblioteks invandrar- och minoritets-samling (INV), Odengatan 59, Box 6404, 113 82 Stockholm 6. *Tvårvetenskaplig litteratursamling*. Innehåller ca 4000 volymer och ett 60-tal tidskrifter. Hemlån förmedlas.

Tidskrifter

Invandrare och Minoriteter. Stiftelsen Invandrare och Minoriteter, Box 4063, 102 61 Stockholm.

Invandrarrapport. Immigrantinstitutet, Kvarngatan 16, 502 44 Borås.

Mosaik 80. Invandrarnas Kulturcentrum (IKC), Stora Nygatan 38, 111 27 Stockholm.

Ny i Sverige. Statens invandrarverk, Box 6113, 600 06 Norrköping.

Läromedelsförteckningar

Statens institut för läromedelsinformation (SIL) ger ut läromedelsförteckningar för minoritets- och invandrarundervisning. Mest aktuella för undervisningen i sfs är

- Svenska som främmande språk, grundskolans högsta-dium, Komvux. 1982
- Svenska som främmande språk, gymnasieskolan och vuxenundervisningen. 1982
- Samhällsorientering för vuxna invandrare. 1980

Rekvireras från SIL, Box 27052, 102 51 STOCKHOLM

L⁸²
LUX

KOMMENTARMATERIAL

SÖ:s
publikation
Läroplaner
1983:8

 Liber
Utbildningsförlaget

ISBN 91-40-70993-0

SÖ^{cc}